

Το παιδί ως αντικείμενο προστασίας ή υποκείμενο δικαιωμάτων

Νίκος Γκιωνάκης
Ψυχολόγος

Επειδή το θέμα αφορά την εγκληματικότητα και πώς θα μπορέσουμε να κρατήσουμε τους ανήλικους μακριά από αυτήν, επιτρέψτε μου, στην προσπάθειά μου να διαπραγματευτώ κάποιες πτυχές του, να ξεκινήσω από τη βία που υφίστανται τα παιδιά.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τα αποτελέσματα έρευνας που διεξήχθη για λογαριασμό του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και δημοσιεύτηκε πρόσφατα,¹ τα παιδιά σε όλο τον κόσμο υφίστανται ποικίλες μορφές φανεράς ή συγκαλυμμένης βίας σε πληθώρα πλαισίων.

Με τον όρο βία εννοείται «η σκόπιμη χρήση σωματικής ισχύος ή εξαναγκασμού, υπό τη μορφή απειλής ή πραγματικής άσκησης, ενάντια σε ένα παιδί, από ένα άτομο ή μια ομάδα, που καταλήγει ή έχει πολλές πιθανότητες να καταλήξει σε πραγματική ή δυνητική βλάβη στην υγεία, την επιβίωση, την ανάπτυξη ή την αξιοπρέπεια του παιδιού».²

1. United Nations *An and to violence against children*. New York. 2006.

2. Krug E.G. *et al.* (Eds) *World Report on Violence and Health*. Geneva. World Health Organization, 2002.

Η βία προς τα παιδιά είναι παρούσα σε όλο τον κόσμο, είναι, δε, πιο συχνή σε υποανάπτυκτες χώρες και σε χώρες όπου η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί τον κανόνα, παρά την εξαίρεση. Πρωταγωνιστές της βίας προς τα παιδιά είναι κυρίως οι ενήλικες, χωρίς αυτό να σημαίνει πως οι συνομήλικοι δεν έχουν μεγάλο μερίδιο ευθύνης.

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τον Συνήγορο του Παιδιού, οι περισσότερες περιπτώσεις άσκησης βίας στα παιδιά (σεξουαλική και σωματική κακοποίηση) αποκρύπτονται. Και όμως, κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του, ο Συνήγορος του Παιδιού έχει γίνει αποδέκτης 800 καταγγελιών κακοποίησης ανηλίκων.³ Από την άλλη μεριά, η Ελληνική Εθνική Επιτροπή της UNICEF υπολογίζει στις 45.000 τον αριθμό των παιδιών που εκτίθενται σε ενδοοικογενειακή βία κάθε χρόνο.⁴

ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Η βία ενάντια στα παιδιά μπορεί να λάβει ποικίλες μορφές: Σωματικές τιμωρίες, υποχρεωτική εργασία, σεξουαλική κακοποίηση, ψυχολογική πίεση, πορνεία, δολοφονία. Οι προαναφερθείσες είναι μερικές από αυτές που έχουν καταγραφεί, αν και πρέπει να πούμε πως το μυαλό των μεγάλων είναι αστείρευτο σε αυτό το πεδίο. Είναι σκόπιμο να επισημάνουμε πως μια σημαντική μορφή βίας είναι η **εσκεμμένη παραμέληση**, δηλαδή, η παράλειψη της κάλυψης των φυσικών και συναισθηματικών αναγκών των παιδιών, της προστασίας τους από κινδύνους, της αναζήτησης ιατρικής ή άλλης βοήθειας, όταν αυτές απαιτούνται. Η εσκεμμένη παραμέληση έχει πολλές φορές τις ίδιες συνέπειες με αυτές της έκδηλης βίας.

Αυτό το οποίο θα ήθελα επίσης να υπογραμμίσω, αναφορικά με τη βία που ασκείται στα παιδιά στην Ελλάδα, είναι πως, σε πολλά από τα ιδρύματα τα οποία είναι εντεταλμένα με τη φροντίδα και την προστασία τους – ιδιαίτερα εκείνων των παιδιών που έχουν σοβαρές αναπηρίες – η βία, έτσι όπως ορίστηκε ανωτέρω και συμπεριλαμβάνει την εσκεμμένη παραμέληση, έχει αποκτήσει

3. Τα Νέα, 28/11/2006.

4. Τα Νέα, 11/12/2006.

ιδιαίτερα διαστροφικές μορφές. Σε αυτή την περίπτωση, οι θύτες πρέπει να αναζητηθούν και σε όλους όσους, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, εμπλέκονται στην εποπεία, τον έλεγχο, τη διοίκηση των ιδρυμάτων αυτών.

ΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΟΠΟΥ ΑΣΚΕΙΤΑΙ ΒΙΑ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Η βία που ασκείται στα παιδιά συναντάται σε διαφορετικά πλαίσια: στο σπίτι και στην οικογένεια, στα σχολεία, στα συστήματα φροντίδας και δικαιοσύνης, στην εργασία, στις γειτονιές. Κατά κάποιο τρόπο, δεν υπάρχει πλαίσιο ζωής που να είναι ελεύθερο βίας προς τα παιδιά.

Μερικές μορφές βίας είναι κοινές σε όλα τα πλαίσια. Για παράδειγμα, η σωματική τιμωρία και ο εξευτελισμός χρησιμοποιούνται από γονείς και άλλα μέλη της οικογένειας, από φροντιστές σε ιδρύματα παιδικής προστασίας, από εκπαιδευτικούς σε σχολεία, από εργοδότες σε εργασιακούς χώρους. Πολλές φορές παιδιά – που θεωρούνται «του δρόμου» ή αντικοινωνικά – αποτελούν εύκολο στόχο βίαιης συμπεριφοράς ακόμη και από εκπροσώπους θεσμών, όπως η αστυνομία (που είναι εντεταλμένη με την προστασία τους). Παιδιά που έχουν εξωθηθεί στην πορνεία συχνά περιγράφουν τη βίαιη συμπεριφορά πελατών εις βάρος τους σα να είναι κάτι που τους αξίζει.⁵

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Οι συνέπειες της βίας που ασκείται στα παιδιά είναι ποικίλες.⁶ Θα μπορούσαμε να τις κατατάξουμε σε τομείς όπως, η σωματική υγεία, η σεξουαλικότητα και η αναπαραγωγή, η ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη, η συμπεριφορά. Επίσης, οι οικονομικές συνέπειες της βίας που ασκείται στα παιδιά είναι σημαντικές.

5. Save the Children Alliance (2005). *10 Essential Learning Points: Listen and Speak Out against Sexual Abuse of Girls and Boys*. Global Submission by the International Save the Children Alliance to the UN Study on Violence against Children. Oslo. Save the Children Norway.

6. Runyan D. et al. (2002). *Child Abuse and Neglect by Parents and Other Caregivers*. In: Krug EG et al. op. cit. pp. 59-86.

Συγκεκριμένα:

Ως προς τη *σωματική υγεία*, οι συνέπειες αφορούν κυρίως την πρόκληση κακώσεων και βλαβών σε διάφορα σημεία και όργανα του σώματος των παιδιών που μπορούν να φτάσουν έως την πρόκληση μόνιμης αναπηρίας.

Ως προς τη *σεξουαλικότητα και αναπαραγωγή*, οι συνέπειες αφορούν προβλήματα της αναπαραγωγικής υγείας, σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, σεξουαλική δυσλειτουργία, ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη.

Αναφορικά με τις *ψυχολογικές συνέπειες*, αυτές αφορούν χρήση και κατάχρηση ουσιών και αλκοόλ, γνωσιακή έκπτωση, εγκληματικές, βίαιες και άλλες επικίνδυνες συμπεριφορές, κατάθλιψη και άγχος, καθυστέρηση στην ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη, διαταραχές της πρόσληψης διατροφής και διαταραχές του ύπνου καθώς και πρόκληση αισθημάτων ντροπής και ενοχής.

Ως προς τις *άμεσες αλλά και τις μακροπρόθεσμες συνέπειες*, αυτές περιλαμβάνουν την υπερκινητικότητα, τις φτωχές διαπροσωπικές σχέσεις, την πενιχρή σχολική επίδοση, τη χαμηλή αυτοεκτίμηση, τη μετατραυματική αγχώδη διαταραχή, τις ψυχοσωματικές διαταραχές και, τέλος, τις αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές που μπορούν να φτάσουν έως την αυτοκτονία.

Στις *οικονομικές συνέπειες* περιλαμβάνονται αυτές που έχουν άμεσο κόστος, όπως η ανάγκη για θεραπεία και η συχνή χρήση των υπηρεσιών υγείας, και αυτές που έχουν έμμεσο κόστος, όπως η χαμένη παραγωγικότητα, η αναπηρία, η έκπτωση του επιπέδου ποιότητας ζωής και η πρόωμη θνησιμότητα. Επιπλέον, χρειάζεται να συνυπολογίζονται οι υψηλές δαπάνες που προκαλούνται για τη λειτουργία συστημάτων σωφρονισμού και άλλες ιδρυματικές μορφές «προστασίας».

Αξίζει να επισημάνουμε το γεγονός πως πολλές μελέτες έχουν δείξει ότι οι ανήλικοι που έχουν υποστεί βία, έχουν περισσότερες πιθανότητες να την ασκήσουν οι ίδιοι προς άλλους ανήλικους όταν μεγαλώσουν.

ΠΩΣ ΒΛΕΠΟΥΝ ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΤΗ ΒΙΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ;

Αφού αναφερθήκαμε στη βία που υφίστανται οι ανήλικοι, θα περάσουμε να δούμε πώς αντιμετωπίζουν οι ενήλικες τη βία που ασκούν οι ανήλικοι. Πιστεύουμε πως αυτό είναι σημαντικό, καθώς θεωρούμε τις συμπεριφορές ως αποτέλεσμα πολύπλοκων αλληλεπιδράσεων.

Επ' αυτού του ζητήματος έχει εξαιρετικά μεγάλο ενδιαφέρον πρόσφατη έρευνα που διεξήχθη από το Institute of Public Policy Research στο Ηνωμένο Βασίλειο⁷ και δημοσιεύτηκε – και αυτή – τον περασμένο μήνα.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, στην Μεγάλη Βρετανία παρατηρείται το (ανησυχητικό) φαινόμενο, οι έφηβοι που υιοθετούν αντικοινωνικές, παραβατικές συμπεριφορές να προέρχονται στην πλειονότητά τους από τα κατώτερα κοινωνικά-οικονομικά στρώματα της κοινωνίας. Επίσης, φαίνεται πως η κοινωνική κινητικότητα των εφήβων έχει σχεδόν πλήρως ανασταλεί, δηλαδή οι σημερινοί έφηβοι έχουν πολύ λιγότερες πιθανότητες απ' ό,τι στο παρελθόν να αλλάξουν κοινωνική θέση. Τέλος, επισημαίνεται πως οι μέχρι σήμερα αναλύσεις και προσεγγίσεις του φαινομένου έχουν αποτύχει στην προσπάθειά τους να κατανοήσουν τις αλλαγές των εμπειριών των νέων και των λόγων για τους οποίους αυτές οι αλλαγές έχουν προκαλέσει κοινωνική ανησυχία.

Ο Nick Pearce, διευθυντής του Ινστιτούτου, στην παρουσίαση της μελέτης τόνισε πως, τόσο η συχνή κι εύκολη καταδίκη των ανηλίκων, όσο και οι –αντίρροπες– τάσεις απαλλαγής τους από ευθύνες για την παραβατική συμπεριφορά τους, προσεγγίζουν το πρόβλημα από λάθος θέση.

Οι αλλαγές στην οικογένεια, τις τοπικές κοινότητες και την οικονομία προκαλούν, συνδυαστικά, σοβαρές ανισότητες στη διαδικασία μετάβασης στην ενήλικη ζωή, καθιστώντας ανεπαρκή την ασφαλή και επιτυχή ανάπτυξη των ανηλίκων. Πολλά παιδιά είναι πιο ασφαλή, πιο υγιή και πιο εκπαιδευμένα απ'

7. Margo J. & Dixon M. (2006). *Freedom's Orphans: Raising youth in a changing world*. IPPR, London.

ό,τι στο παρελθόν. Από την άλλη μεριά όμως, επίσης πολλά παιδιά, ίσως η πλειονότητα, βιώνουν πολύπλοκες, τραυματικές εμπειρίες στην πορεία τους προς την εφηβεία και την ενηλικίωση.

Σύμπλοκες δομικές αλλαγές στην κοινωνία, σε συνδυασμό με αλλαγές στον τρόπο συμπεριφοράς των ανηλίκων έχουν προκαλέσει αυτή την κατάσταση. Ο Nick Pearce σχολιάζοντας το ερευνητικό δεδομένο που δείχνει ότι οι ενήλικες Βρετανοί παρεμβαίνουν πολύ λιγότερο, συγκριτικά με άλλους Ευρωπαίους, προκειμένου να σταματήσουν επεισόδια αντικοινωνικής συμπεριφοράς από εφήβους και νέους ενήλικες (ότι, δηλαδή, οι μεγάλοι φοβούνται τους νέους), καταλήγει στη διαπίστωση πως η αύξηση της κοινωνικής παιδοφοβίας δεν θα κάνει άλλο παρά να χειροτερέψει τα πράγματα.

ΤΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Οι προηγούμενες αναφορές στη βία που ασκείται στα παιδιά, καθώς και εκείνες που εξετάζουν το ζήτημα μας αντίδρασης των ενηλίκων έναντι της βίας που ασκούν οι ανήλικοι, κρίνονται αναγκαίες προκειμένου να καταστεί δυνατή η προσέγγιση της παραπτώματικής/παραβατικής συμπεριφοράς των ίδιων των παιδιών και των εφήβων.

Θα ήθελα να αποσαφηνίσω εξαρχής πως η σύγχρονη έρευνα έχει δείξει ότι δεν υπάρχει στον εγκέφαλο κάποιο κέντρο ή νευρωνικό σύστημα που θα μπορούσε να θεωρηθεί ενδογενής ενορμηπική δύναμη, απία ανθρώπινης επιθετικότητας και αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς.⁸ Με άλλα λόγια, δεν μπορούμε να ενοχοποιούμε τη «φύση» μας γι' αυτά τα φαινόμενα.

Η πρόοδος της έρευνας στις νευροβιολογικές, συμπεριφορικές και κοινωνικές επιστήμες επιτρέπει τη βαθύτερη κατανόηση της σημασίας των εμπειριών

8. Karli P. *Animal and Human Aggression*. Oxford. Oxford University Press, 1991.

κατά την παιδική ηλικία στην ανάπτυξη του εγκεφάλου και καταδεικνύει τον κεντρικό ρόλο των πρώιμων σχέσεων στην υγιή ανάπτυξή του.⁹

Η έρευνα αποδεικνύει με σαφήνεια τη σημασία των θετικών δεσμών του παιδιού με τους γονείς: δείχνει πως, όταν απουσιάζουν προστατευτικές σχέσεις, η έκθεση στο στρες –υπό τη μορφή βίας– μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τα αναπτυσσόμενα νευρικά και ανοσοποιητικά συστήματα, να οδηγήσει σε μεγαλύτερη ευαλωτότητα για προβλήματα σωματικής και ψυχικής υγείας. Κατά συνέπεια, η πρόληψη της βίας ενάντια στα παιδιά επιτρέπει να αντιμετωπιστούν οι μακροπρόθεσμες συνέπειες σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, πέρα από το ατομικό.

Στο μεταξύ, ολοένα και περισσότερα ερευνητικά δεδομένα από τις νευροεπιστήμες¹⁰ υποστηρίζουν την υπόθεση πως τα ανθρώπινα όντα καθίστανται προοδευτικά ικανά να αναγνωρίζουν τον εαυτό τους, τα διαφορετικά πλαίσια της πραγματικότητας (εσωτερικής και εξωτερικής) και το νόημα των σχέσεών τους με αυτά, διαμέσου των αλληλεπιδράσεών τους με το κοινωνικό περιβάλλον. Η συμπεριφορά των σημαντικών ενηλίκων επιδρά στη βιοψυχολογική λειτουργία των αναπτυσσόμενων ατόμων και μορφοποιεί τα ευ ή δυσ-προσαρμοστικά χαρακτηριστικά της γνώσης που αποκτά το παιδί για τον εαυτό του και τους άλλους, άρα μορφοποιεί την ευ ή δυσ-προσαρμοστική του συμπεριφορά, δηλαδή, «γράφει» τη βιογραφία του.¹¹ Με άλλα λόγια, ο τρόπος με τον οποίο συμπεριφέρονται οι σημαντικοί ενήλικες (γονείς, δάσκαλοι, όσοι τα φροντίζουν εν γένει) έναντι των παιδιών επηρεάζει (αν όχι καθορίζει), διαμέσου δια-

9. Shonkoff J.P., Phillips D.A. (Eds) (2000). *From neurons to Neighbourhoods: The Science of Early Childhood Development*. Washington DC, National Academy Press.

10. Κούκκου Μ. & Lehmann D. (2006). *Η συναπτική πλαστικότητα του εγκεφάλου ως κλειδί για την κατανόηση των σωφρόνων και των εσφαλμένων αποφάσεων* Σύναψις, 3: 38-55. Η προσέγγιση των συγγραφέων αποτελεί τη θεωρητική βάση αυτής της ενότιπας.

11. Βιογραφία: οι δυναμικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των σημαντικών προσώπων, των προσώπων που φροντίζουν το παιδί και του παιδιού διαγράφουν τη βιογραφία του. Η ποιότητά της διαμορφώνεται ανάλογα με την ποιότητα αυτών των αλληλεπιδράσεων. Μια βιοψυχοκοινωνικά υγιής ανάπτυξη προϋποθέτει ένα δεδομένο βαθμό συνεργατικών (επικοινωνίας και διαλόγου) αλληλεπιδράσεων μεταξύ του αναπτυσσόμενου ατόμου και των κοντινών του προσώπων.

δικασιών κοινωνικής μάθησης και διάπλασης του εγκεφάλου, τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρονται τα ίδια τα παιδιά.

Ο ανθρώπινος εγκέφαλος είναι ένα αυτοοργανούμενο σύστημα που δημιουργεί όλες τις διαστάσεις της συμπεριφοράς κάθε ατόμου, τις σώφρονες και εσφαλμένες σκέψεις, τα συναισθήματα, τις αποφάσεις και τις δράσεις, χρησιμοποιώντας τη βιογραφία του. Η ποιότητα της βιογραφίας κάθε ατόμου είναι ανάλογη με την ποιότητα των αλληλεπιδράσεών του. Τα βιογραφικά περιεχόμενα (η ευ- ή δυσ- προσαρμοστική γνώση) μορφοποιούν όλες τις πλευρές της ατομικής συμπεριφοράς και όλους τους ατομικούς τρόπους αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας με τους άλλους και τον φυσικό κόσμο.

Στη βάση αυτής της υπόθεσης υποστηρίζουμε πως, αν επιθυμούμε να κατανοήσουμε τη βία των παιδιών, θα πρέπει να τη δούμε ως ένα πολύπλοκο φαινόμενο, όπου ιδιαίτερη θέση κατέχουν οι αλληλεπιδράσεις τους με τους ενήλικες : όσο οι ενήλικες χρησιμοποιούν πρότυπα συμπεριφοράς στα οποία η βία (με οποιαδήποτε μορφή) κατέχει πρωτεύουσα θέση, τόσο αυτή θα διαιωνίζεται, καθώς θα αποτελεί συστατικό στοιχείο της βιογραφίας που χτίζουν τα παιδιά. Δεν χρειάζεται η βία να στρέφεται ενάντια στα παιδιά για να αποτελέσει το πρότυπο της συμπεριφοράς τους. Αρκεί τα παιδιά να είναι μάρτυρες βίαιης συμπεριφοράς άλλων, όπως στις περιπτώσεις επεισοδίων ενδοοικογενειακής βίας¹² και όχι μόνο.

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ Ή ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

«Πριν βιαστούμε να καταδικάσουμε τους ανήλικους παραβάτες, οφείλουμε να αναρωτηθούμε αν αυτά τα παιδιά τα βοήθησε ποτέ κανείς να αποφύγουν την παραβατικότητα», υπογράμμισε ο καθηγητής εγκληματολογίας της Νομικής

12. Dube S.R. *et al.* (2002). *Exposure to abuse, neglect, and household dysfunction among adults who witnessed intimate partner violence as children: implication for health and social services.* Violence and Victims. 17. pp. 3-17.

Σχολής Αθηνών Νέστωρ Κουράκης, σε ημερίδα που διοργανώθηκε πρόσφατα στον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών, με θέμα «Η παραβατικότητα των ανηλίκων στην Ελλάδα σήμερα». ¹³ Και, θα προσθέταμε εμείς: ποιος τους αναγνώρισε το δικαίωμα να ξεφύγουν απ' το κύκλωμα της παραβατικότητας;

Τα παιδιά έχουν δικαιώματα. Πόσοι από εμάς γνωρίζουν και αναγνωρίζουν τα δικαιώματα των παιδιών; Και αν ναι, τι κάνουμε γι' αυτό;

Σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ¹⁴ κάθε παιδί (θεωρείται παιδί κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός αν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία) απολαμβάνει (πρέπει να απολαμβάνει) πλήθος δικαιωμάτων, όπως, για παράδειγμα, αυτό της προστασίας από κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγιών σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας (άρθρο 19). Μάλιστα, σύμφωνα με τη Σύμβαση, *«τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί»* (στο ίδιο άρθρο).

Γενικότερα, το πνεύμα και το γράμμα της Σύμβασης θεωρεί το παιδί όχι ως αντικείμενο προστασίας αλλά ως υποκείμενο δικαιωμάτων, στα οποία, μεταξύ άλλων, συμπεριλαμβάνεται αυτό της προστασίας του. Η θεώρηση του παιδιού ως αντικείμενου προστασίας αδυνατεί να λάβει υπόψη τη δυναμική της ανάπτυξης, τη συνεχή αλληλεπίδραση εαυτού-περιβάλλοντος, τη συνεχώς μεταβαλλόμενη ενδοψυχική και εξωτερική πραγματικότητα. Όταν εκλαμβάνουμε το παιδί ως αντικείμενο (ακόμη και προστασίας) κάνουμε τον στόχο. Μάλιστα, πολλές φορές, στο όνομα της προστασίας τους, αφαιρούμε από τα παιδιά οποιαδήποτε πρωτοβουλία, απαξιώνουμε τις ικανότητες και τα ταλέντά τους, καθιστώντας τα ανίκανα να αντιδράσουν σε δύσκολες καταστάσεις, αφού πάντα ένας μεγάλος θα τα βγάλει πέρα αντί γι' αυτά. Αποτέλεσμα αυτής της

13. Ελευθεροτυπία, 8/12/2006

14. Υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 20 Νοεμβρίου 1989. Η Ελλάδα την επικύρωσε στις 2 Δεκεμβρίου 1992.

στάσης είναι τα παιδιά, μεγαλώνοντας, να μην είναι σε θέση να αντέξουν αποτυχίες, δυσκολίες, τη ζωή δηλαδή και να αντιδρούν με συμπεριφορές που είναι διαδεδομένες τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Αντίθετα, όταν το παιδί προσεγγίζεται ως υποκείμενο δικαιωμάτων, άρα αναγνωρίζεται ως αυτόνομη, ξεχωριστή οντότητα, τότε η προστασία του προσλαμβάνει διαφορετική μορφή, καθώς αναδεικνύεται ο ρόλος της ως υποστηρικτικού μηχανισμού που ευνοεί την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, απαραίτητη προϋπόθεση για την πρόοδο της κοινωνίας.

Βέβαια, όταν όλα αυτά γίνονται πράξη και δεν μένουν στα λόγια. Γιατί, δυστυχώς, αν και η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχει υπογραφεί από το 1992 από την Ελλάδα, είμαστε πολύ μακριά όχι μόνο απ' την εφαρμογή της αλλά ακόμη κι από τον σχεδιασμό παρεμβάσεων που θα οδηγήσουν, μέσω της εφαρμογής τους, στη συμμόρφωση στις απαιτήσεις της. Μια ματιά στον κόσμο μας θα δείξει του λόγου το αληθές.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα ούτως αποκαλούμενα ιδρύματα προστασίας και περίθαλψης ανάπηρων παιδιών. Το 2001 μια ομάδα ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων η οποία επισκέφθηκε τρία (3) Κέντρα Περίθαλψης Παιδιών (ΚΕΠΕΠ) διαπίστωσε να ισχύουν στη λειτουργία τους παρεμφερείς συνθήκες με εκείνες που επικρατούσαν στο ΠΙΚΠΑ της Λέρου στις αρχές της δεκαετίας του '90. Ειδικότερα, σε αυτά διαπιστώθηκε να κυριαρχούν ακραία φαινόμενα ιδρυματισμού στις διαδικασίες παροχής φροντίδας, να παραμένουν αρκετοί περιθαλπόμενοι σε διαρκή περιορισμό, η έλλειψη προσωπικών ειδών και παιδαγωγικού υλικού ήταν απόλυτη, το προσωπικό ανεπαρκές αριθμητικά και εκπαιδευτικά, ενώ κυρίαρχο χαρακτηριστικό ήταν η πλήρης απομόνωση των ιδρυμάτων από τις τοπικές κοινωνίες.

Επιπλέον, μελέτη που πραγματοποιήθηκε το 2004 για τα δικαιώματα των ατόμων με νοητική καθυστέρηση σχετικά με την εκπαίδευση και την εργασία, στο πλαίσιο του διακρατικού προγράμματος EUMAP (EU Monitoring and Advocacy Program), έδειξε ότι *«τα παιδιά, οι έφηβοι και οι νέοι με αναπηρίες που παραμένουν σε ιδρύματα έχουν ελάχιστη πρόσβαση στην εκπαίδευση, την*

προεπαγγελματική και επαγγελματική κατάρτιση και στην εργασία κάθε μορφής (υποστηριζόμενη- προστατευόμενη, κ.ά.). Ειδικότερα, για τα παιδιά και τους εφήβους με σοβαρές αναπηρίες, καθώς δεν υπάρχει κανενός είδους πρόνοια σε σχέση με την εκπαίδευση και την απασχόλησή τους, τελούν σε πλήρη εγκατάλειψη». ¹⁵

Όταν μια κοινωνία επιβάλλει αυτού του τύπου την αντιμετώπιση (βαφτίζοντάς την μάλιστα «περίθαλψη» και «προστασία») στα πιο αδύναμα από τα μέλη της, αντιμετώπιση όπου η θεσμοθετημένη βία και η εσκεμμένη παραμέληση αποτελούν τον κανόνα παρά την εξαίρεση, τότε ποια κουλτούρα ως πρότυπο ανθρώπινης συμπεριφοράς αυτή η κοινωνία προτείνει; Ας μην παραξενευόμαστε λοιπόν αν διαπιστώνουμε ότι η βία και η εγκληματικότητα αυξάνονται. Ας δράσουμε...

15. ΕΨΥΠΕ, *Children and young people with disabilities in residential institutions in Greece*, αδημοσίευτο κείμενο εργασίας, Αθήνα, 2006.